

motyw buntu

BUNT – jest to sprzeciw jednostki lub grupy przeciwko danemu porządkowi rzeczy. Bunt zawsze dotyczy spraw aktualnych, bliskich ludziom, dlatego motyw ten poniżej podzielony zostanie ze względu na epoki literackie.

bunt starożytnych

Mity są historiami przedstawiającymi archetypy zachowań, więc możemy w nich odnaleźć pierwszego buntownika. Był nim oczywiście Prometeusz, który uważany był za dobroczyńcę ludzkości. Nie tylko stworzył człowieka, ale także dał mu ogień, który ukradł bogom. Za takie zachowanie bogowie ukarali go, przykuwając do skał Kaukazu, gdzie sęp każdego dnia wyžera tytanowi wątrobę. Symbolem buntującej się przeciwko zasadom młodości jest Ikar. On wiedziony ciekawością wbrew zakazom ojca poleciał zbyt wysoko i promienie słoneczne stopiły wosk z jego skrzydeł.

Antygona Sofoklesa to tragedia, w której tytułowa bohaterka buntuje się przeciwko władzy ziemskiej. Chciała pochować swojego brata Polinika, mimo że był uważany za zdrajcę kraju. Dla niej prawo boskie było ważniejsze niż prawo ziemskie, którego bronił Kreon. Mamy więc do czynienia z konfliktem dwóch racji niezdołnych do współistnienia. By nie stracić autorytetu władcy, Kreon rozkazał zamurować Antygone w grocie. Kiedy Hajmon przekonał go, by zmienił decyzję, było już za późno – dziewczyna popełniła samobójstwo. Antygona zbuntowała się w imię miłości i prawa boskiego.

Pierwszym buntownikiem biblijnym był Szatan. Należał on do chóru aniołów, a za sprzeciw wobec Boga został zesłany do piekła. Odtąd wszyscy, którzy poddają się złu, buntują się jednocześnie przeciwko Boskim zasadom, ponieważ one były pierwsze (w swojej Ewangelii święty Jan pisze, że na początku było słowo). Tak więc pierwsi ludzie – Adam i Ewa – byli

buntownikami. Ewa kuszona przez Szatana zerwała owoc z zakazanego drzewa i poczęstowała Adama, przez co oboje zostali wypędzeni z raju. Potem ich syn Kain sprzeciwił się Bogu i zabił swojego brata Abła.

bunt renesansowy

Humaniści epoki renesansu zafascynowani starożytnością wyznawali filozofię stoicką opartą na zachowaniu spokoju w każdej sytuacji życiowej – radosnej lub smutnej. Niepoddawanie się emocjom prowadziło do szczęścia, czyli osiągnięcia cnoty. Co jednak zrobić, kiedy ból jest zbyt silny i stoicyzm nie wystarcza, by zrozumieć świat? To jedno z wielu pytań, które zostały postawione w Trenach Jana Kochanowskiego. Cykl dwiętnastu wierszy został napisany po śmierci ukochanej córki poety – Urszulki. Podmiot liryczny wspomina dziecko, mówi o tym, jak wielkim szczęściem była ona dla wszystkich domowników. Teraz, gdy już jej nie ma, pozostała pustka. Emocjonalność w każdym kolejnym trenie wzrasta tak, że Tren X jest najbardziej dramatycznym. W nim podmiot liryczny zadaje pytanie, o to gdzie teraz jest Urszulka: w niebie, w czyścicu, na wyspach szczęśliwych, czy może jest ptakiem. Jest to wyraz zwątpienia w dogmaty religii, ponieważ nie tylko chrześcijańskie zaświaty zostają przywołane. Odpowiedzi szuka się więc wszędzie. Spokój przynosi w Trenie XIX matka poety, która zapewnia, że Urszulka jest szczęśliwa, bo ominęło ją wszelkie cierpienie. Synowi natomiast radzi ludzkie przygody znosić po ludzki, a więc nie uciekać przed bólem, zwątpieniem, ponieważ są to zwykłe uczucia, a ich przeżywanie pomaga poradzić sobie ze stratą bliskiej osoby. Treny są wyrazem buntu przeciwko renesansowym ideałom – rozumowi, cnotie osiąganemu spokojem ducha.

bunt jednostek niezwykłych w romantyzmie

Romantycy buntowali się przeciwko starym zasadom, dawnemu porządkowi świata. W Odzie do młodości Adam Mickiewicz wzywał

młodych do buntu przeciwko starym, ludziom epoki oświecenia. To młodzi mają mieć znaczący głos w wyzwoleniu ojczyzny.

Bohaterowie romantyczni to natomiast jednostki niezwykle, czujące swą odmienność i przekonane o powołaniu do wyższych celów. Konrad z Dziadów cz. III Adama Mickiewicza w swoim słynnym monologu sam siebie nazywa „milionem, który cierpi za miliony”. Wierzy, że to on może poprowadzić naród polski ku wolności, na siebie chce wziąć wszystkie cierpienia ludzi. Buntując się przeciwko złu, wzywa Boga do rozmowy, bo uważa się za Jemu równego, jednak Bóg nie odpowiada. Doprowadza to do omdlenia Konrada.

Odpowiedzią na takie przedstawienie buntownika był dramat Juliusza Słowackiego Kordian. Tytułowy bohater też pragnie wolności i tak jak Konrad czuje się powołany do spełnienia niezwyklej misji. Nie jest jednak tak bierny, nie tylko wygłasza monolog, ale też podejmuje próbę walki – chce zabić cara. Przegrywa ze Strachem i Imaginacją, bo jest zbyt słaby, nie jest już natomiast bierny.

buntownicy końca wieku XIX

W epoce pozytywizmu najważniejsze stało się społeczeństwo i każdy miał pracować na jego rzecz (hasła pracy u podstaw i pracy organicznej). Potrzeby jednostki były najczęściej porównywane z potrzebami większej grupy.

Fiodor Dostojewski w Zbrodni i karze pokazał, co stałoby się, gdyby człowiek czuł się niezwykle, mimo iż taki by nie był. Główny bohater powieści Rodion Raskolnikow stworzył teorię, dzieląc ludzi na jednostki lepsze, dzięki którym możliwy jest rozwój i wszy, które należy ze społeczeństwa wyeliminować. Do tej pierwszej grupy zaliczyć można np. Napoleona – jemu wolno było popełniać morderstwa nawet na tysiącach ludzi, ponieważ najważniejsza była realizacja planu zmiany świata. Wszą była natomiast według Raskolnikowa lichwiarka – okrutna kobieta, wykorzystująca ludzi. Błędem bohatera było zaliczenie siebie do jednostek niezwyklej. Buntując się przeciwko normom i

zasadom społecznym, nie zgadzając się na taki stan, gdzie grupa ludzi poniżana jest przez kogoś, zabił Alonę Iwanownę. To doprowadziło do jego klęski.

Pod koniec wieku XIX narodziła się Młoda Polska. Młodzi krakowscy poeci zbuntowali się przeciwko dawnym zasadom i tradycjom bronionym przez stańczyków. Czytali dzieła filozoficzne Schopenhauera i Nietzschego, poezję Goethego. Przeświadczeni o nieuchronnym końcu wieku, pogrążali się w smutku, pragnęli, nie mogąc zaspokoić żądz. Lekarstwem był stan nirwany – zapomnienia totalnego o rzeczywistym świecie (poetą, w którego wierszach odnaleźć można wszystkie lęki i fascynacje epoki jest Kazimierz Przerwa-Tetmajer). Buntowano się także przeciwko Bogu. W Hymnach Jan Kasprowicz przedstawia Go jako winnego zła i niesprawiedliwości na świecie, odpowiedzialnego za cierpienie milionów ludzi. Jest to Bóg pełen nienawiści, walczący z jemu podległymi i nierozumiejący ich.

Młoda Polska jest także epoką, w której kobiety zyskiwały większą wolność i jednocześnie coraz bardziej widoczny był podział ze względu na płeć. Kobiety uważane były za gatunek gorszy, słabszy, którego rolą było opiekowanie się domem. Tragicznym buntem przeciwko takiemu rozumieniu roli każdej z płci w społeczeństwie była historia Marii Komornickiej, która postanowiła stać się mężczyzną. Zmieniła styl ubierania, wybiła sobie zęby, by jej twarz przypominała męską i przyjęła imię swego przodka Piotra Własta. Spotkała się oczywiście z niezrozumieniem, rodzina zamknęła ją w szpitalu psychiatrycznym.

bunt w wieku XX

Jeden z największych współczesnych filozofów, egzystencjalista Albert Camus napisał w swoim eseju Człowiek zbuntowany, że człowiek, aby istnieć, musi się buntować. Bunt jest więc częścią istoty ludzkiej, podstawą konstruującą nas. Człowiek wieku XX czuje już bowiem swoją odmienność od innych,

postrzega siebie jako odrębny byt, dlatego sprzeciwia się zasadom narzuconym przez innych.

Taką postawę reprezentował Mistrz z powieści Michała Bułhakowa Mistrz i Małgorzata. On nie boi się myśleć inaczej niż reszta społeczeństwa, czego wyrazem jest napisana przez niego książka będąca jednocześnie częścią powieści. Za to też Mistrz został skazany na samotność w szpitalu psychiatrycznym.

Bunt może też przynieść rozczarowanie. Józef K., główny bohater powieści Franza Kafki Proces, stara się udowodnić swoją niewinność. Nie postawiono mu zarzutów, odbywają się jednak rozprawy sądowe w jego sprawie. Bohater przestaje rozumieć świat, w którym żyje, po mieście porusza się jak po labiryncie. Bunt okazuje się niemożliwy, bo wyrok i tak został wydany z góry.

Podobnie Józio (Ferdydurke Witolda Gombrowicza) stara się uciec przed wszechogarniającą Formą, w którą zostaje siłą wtłoczony. Według Gombrowicza człowiek zawsze przyklejaną ma gębę, nigdy nie jest sobą, przyjmuje tylko kolejne role społeczne. Jest ograniczany przez innych, nie ma swojej własnej twarzy. Bunt po raz kolejny więc jest niemożliwy.

Słowo bunt zyskuje inne znaczenie w dramacie Sławomira Mrożka Tango. Młodzi nie mogą buntować się przeciwko dawnym, skostniałym zasadom, ponieważ one już nie obowiązują. Ich rodzice walczyli bowiem o wolność, tak więc Artur może jedynie pragnąć powrotu do tradycji. Jego bunt jest jednak zupełnie niezrozumiany przez innych, ponieważ nie ma sensu w świecie, w którym wszystko wolno.

Bunt młodości dostrzec można jednak w wierszach młodych poetów XX wieku. Należą do nich Andrzej Bursa, który bawił się motywami literackimi, kulturą polską (pisał: „Poeta cierpi za miliony od 10 do 13.20” co było wyraźnym odwołaniem do romantycznej wizji poety i jego roli w społeczeństwie), Rafał Wojaczek, który sam kreował się na poetę przeklętego (sprzeciwiał się normalności, nijakości świata, a w swoich

wierszach ukazywał konflikt między światem a jednostką oraz konflikt wewnętrzny, gdy zagrożona jest tożsamość), oraz Miron Białoszewski, który językiem walczył z normą (bawił się językiem, tworzył nowe konstrukcje słów, powołał nawet swój własny Teatr Osoby, w którym wystawiał swoje sztuki).

Na osobną uwagę zasługuje problem buntu podczas II wojny światowej. Wiele jest utworów, które ukazują sprzeciw ludzi wobec zła. Niezgodą na rzeczywistość wojenną jest oczywiście powstanie i tak o Powstaniu Warszawskim pisał Miron Białoszewski (Pamiętnik z Powstania Warszawskiego), a o powstaniu w getcie żydowskim rozmawiała z Markiem Edelmanem Hanna Krall (jej książka Zdążyć przed Panem Bogiem). Postawy buntowników odnaleźć także można w opowiadaniach Zofii Nałkowskiej Medaliony, w powieści Andrzeja Szczypiorskiego Początek.

Tezy/hipotezy maturalne:

– ze względu na to, iż motyw buntu był szeroko omawiany w literaturze kolejnych epok konieczne jest zawężenie tematu do konkretnego okresu literackiego lub kiedy chodzi o wiek XX do konkretnego problemu; ciekawa może być bowiem praca ukazująca współczesnych poetów zbuntowanych lub jednostki, które nie zgodziły się krzywdę ludzką w czasach II wojny światowej.

Jeśli szukacie pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebujecie korepetycji, konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - fachowa pomoc w pisaniu prac - oczywiście tylko w granicach prawa.